

KARAMANOĞULLARI BEYLİĞİ: KİMLİK VE MİMARİ TEMSİLİ

The Karamanids Principality: Identity and Architectural Representation

Ebru BİLGET FATAHA

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Sivas, Türkiye.
Assist. Prof., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Literature, Department of Art History, Sivas, Türkiye.
ORCID: [0000-0002-6671-3105](https://orcid.org/0000-0002-6671-3105) | E-Posta: ebilget@cumhuriyet.edu.tr

Article Information / Makale Bilgisi

Article Type (Makale Türü)	Research Article (Araştırma Makalesi)	Submission Date (Gönderim Tarihi)	07/05/2026
Acceptance Date (Kabul Tarihi)	13/07/2026	Publication Date (Yayınlanma Tarihi)	24/07/2026
Peer-Review (Değerlendirme)	Double anonymized – At Least Two External (Çift Taraflı Körlük / En az İki Dış Hakem)	Plagiarism Checks (Benzerlik Taraması)	Yes (Evet) – Ithenticate/Turnitin/intihal.net
Ethical Statement (Etik Beyan)	It is declared that scientific, ethical principles have been followed while carrying out and writing this study, and that all the sources used have been properly cited. (Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur). ***This is an expanded version of the paper presented at the 6th Turkish Culture Congress (Karamanoğlu Principality: History and Art), held from November 21-26, 2005. (21-26 Kasım 2005 tarihlerinde gerçekleştirilen VI. Türk Kültürü Kongresi'nde (Karamanoğlu Beyliği: Tarih ve Sanat) sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.)		
Plagiarism Checks (Benzerlik Taraması)	Yes (Evet) – Ithenticate/Turnitin/intihal.net		
Conflicts of Interest (Çıkar Çatışması)	The author(s) has no conflict of interest to declare. (Çıkar çatışması beyan edilmemiştir).		
Author Contribution Rate (Yazar Katkı Oranı)	The author contributed to the design of the study; data collection; data analysis; article writing; article submission and revision stages (100%). (Yazar, çalışmanın tasarlanması; veri toplanması; veri analizi; makalenin yazımı; makalenin gönderimi ve revizyonu aşmalarında (%100) oranında katkı sunmuştur.)		
Grant Support (Finansman)	This study was not supported by any institution and received no financial or other kind of assistance. (Bu çalışma için herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır ve herhangi bir finansal veya başka türden destek sağlanmamıştır.)		
Copyright & License (Telif Hakkı ve Lisans)	The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0). (Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını Creative Commons Atıf Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.) The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s). (Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.)		
Citation (Atıf Künyesi)	Bilget Fataha, E. (2026). Karamanoğulları Beyliği: Kimlik ve Mimari Temsili. <i>Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi</i> , (16), 216-245. DOI: https://doi.org/10.47948/efad.1939580		

Öz

Sanat eserlerinin doğru biçimde yorumlanabilmesi, yalnızca estetik özelliklerinin incelenmesiyle değil, aynı zamanda üretildikleri dönemin tarih ve kültürünün de anlaşılmasıyla mümkündür. Bu nedenle çalışmada, Anadolu’da 13. yüzyılın ikinci yarısından 15. yüzyıl sonlarına kadar varlık gösteren Karamanoğulları Beyliği’nin Ermenek Tol Medrese ile başlayan ve Hatuniye Medresesi, İbrahim Bey İmareti gibi yapılarla devam eden imar faaliyetlerinin, dönemin siyasî ve kültürel koşulları çerçevesinde değerlendirmesi amaçlamaktadır. Araştırma, erken dönem kaynakları arasında yer alan İbn-i Bibi, Şikârî, Âşık Paşazâde ve Solakzâde gibi tarihçilerin anlatımları ile diğer dönem kaynaklarından verileri karşılaştırmalı olarak ele almakta; bu anlatımların Karamanoğulları’nın tarihsel temsiline etkilerini tartışmaktadır. Ayrıca mimarî üretim üzerinden beyliğin siyasî gücü, kültürü Selçuklu-İlhanlı mirasıyla ve Osmanlı Beyliği ile kurduğu ilişkinin analiz çalışması yapılmaya çalışılacaktır. Karamanoğulları Beyliği’nin sanat ve mimarî üretimini, dönemin siyasi ve kültürel bağlamı içerisinde ele alarak değerlendirmek bu çalışmanın amacıdır. Bu doğrultuda, öncelikle beyliğin tarihsel gelişimi ve kaynaklardaki temsili incelenecek; ardından mimari üretim üzerinden beyliğin etkilendiği alanları analiz edilecektir. Ayrıca Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı etkilerinin Karamanoğulları mimarisindeki yansımaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karamanoğulları Beyliği, Dönem Kaynakları, Beylikler, Selçuklu, Mimarî.

Abstract

The accurate interpretation of artworks is possible not only through the examination of their aesthetic characteristics but also through an understanding of the history and culture of the period in which they were produced. Therefore, this study aims to evaluate the construction activities of the Karamanid Principality – which existed in Anatolia from the second half of the 13th century to the end of the 15th century – starting with the Ermenek Tol Madrasa and continuing with structures such as the Hatuniye Madrasa and the Ibrahim Bey Imaret, within the framework of the political and cultural conditions of the period. This research comparatively analyzes data from other period sources alongside the narratives of historians like Ibn Bibi, Shikari, Ashikpashazade, and Solakzade, among the early period sources, and discusses the effects of these narratives on the historical representation of the Karamanids. Furthermore, an analytical study will be conducted on the principality's political power, its culture, and the relationship it established with the Ottoman Principality through the lens of architectural production and the Seljuk-Ilkhanid heritage. The primary objective of this study is to evaluate the artistic and architectural production of the Karamanid Principality within the political and cultural context of the period. In line with this purpose, the historical development of the principality and its representation in sources will be examined first, followed by an analysis of the spheres of influence reflected in its architectural production. Additionally, the reflections of Seljuk, Ilkhanid, and Ottoman influences on Karamanid architecture will be discussed.

Keywords: Karamanids, Period Resources, Anatolian Beyliks, Seljuk, Architecture.

Giriş

Sanat eserleri bir anlamda üretildikleri coğrafya ve dönemin özelliklerini taşıyan tarih verilerini okuyabileceğimiz bir kaynak olarak düşünülebilir. Bir eser üretildiği dönemin siyasî yapısı, kültürel ortamı ve ilişkilerin izlerini taşımaktadır. Karamanoğullarının Ermenek Tol Medrese ile başlayan imar faaliyetleri, Zinciriye Medresesi, Hatuniye Medresesi, Ak Medrese ve İbrahim Bey İmareti gibi yapılar üzerinden bakıldığında beyliğin kuruluşundan yükselişine kadar geçirdiği mimarî değişim görülebilmektedir.

Anadolu tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olan 13. yüzyılın ikinci yarısı Cemal Kafadar'ın da ifade ettiği üzere siyasî parçalanmanın ve yeniden yapılanmanın iç içe geçtiği, baş döndürücü bir karmaşa dönemidir. Anadolu'da İlhanlı hâkimiyetinin başlamasıyla, ortaya çıkan beyliklerin hem birbirleri hem de diğer güçlerle olan ilişkileri oldukça hareketli siyasî bir yapı oluşturur (Kafadar, 1999: 19).

Anadolu'da 14. yüzyıl farklı kültür çevrelerinin kendi tarih anlatılarının oluştuğu bir yüzyıldır. Tam da bu noktada Karamanoğulları tarihi ise biraz daha sorunludur. Mevcut bilgilerin büyük bir kısmı Selçuklu ve Osmanlı tarihçileri tarafından kaleme alınmış olup bu eserlerde beyliğe yönelik değerlendirmelerin çoğunlukla ideolojik olduğu söylenebilir. Alt satırlarda da tartışılacağı üzere, Selçuklu tarih yazarı İbn-i Bibi Karamanoğulları'nı Selçuklu düzenine karşı çıkan bir tehdit unsuru olarak sunarken; Âşık Paşazade gibi Osmanlı tarihçileri Beyliği çoğu zaman meşruiyet dışı bir yapı olarak ele almışlardır. Buna karşılık doğrudan Karamanoğlu'nun tarihini ele alan kaynaklar ise beyliği daha olumlu bir çerçevede değerlendirmektedir.

Söz konusu farklı anlatımlar, tarih yazımında kaynak eleştirisinin önemini ortaya koymaktadır. Karamanoğulları Beyliği'nin tarihsel ve kültürel yapısının doğru olarak anlaşılabilmesi için farklı dönem kaynaklarının karşılaştırmalı incelenmesi ve eleştirel bir perspektifle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle çalışma Karamanoğulları Beyliği'nin sanat ve mimarî üretimini, dönemin siyasî ve kültürel bağlamı içerisinde ele alarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda, öncelikle beyliğin tarihsel gelişimi ve kaynaklardaki temsili incelenecek; ardından mimarî üretim üzerinden beyliğin kültürel kimliği analiz edilecektir. Ayrıca Selçuklu ve İlhanlı etkilerinin Karamanoğulları mimarisindeki yansımaları ele alınarak beyliğin sanatsal üretiminin özgün yönleri ortaya konacaktır.

1. Dönem Kaynaklarında Karamanoğulları'nın İzleri

Anadolu Selçuklu Sultanlarının politik çıkarları beyliklerin yerleşim merkezlerinin seçiminde önemli bir etkidir. Karamanlılar göçebe bir topluluktur, 1228 yılında Toroslara yerleşmişlerdir ve Nure Sufi ise bu süreçte göçebe topluluğun liderliğini üstlenmiştir. 1257 yılı Karaman Bey'in liderliğe oturduğu sürecin başlangıcıdır ve bu süreçte Beyliğin iktisadî ve siyasî yapılanması gerçekleşmiştir

(Konyalı, 1967: 46). Selçuklu yerleşiminin sınırında kalması Ermenek ve çevresinin yurt edinilmesinde etkili olmuştur. Her ne kadar Karamanlılar Selçuklulara tabi olsalar da Anadolu'daki uzun yolculukları başlamıştır.

Karamanoğulları Beyliği'nin kökeni, Anadolu'ya göç eden Türkmen topluluklarının yerleşim süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. 13. yüzyılın ilk yarısında Anadolu Selçuklu sultanlarının sınır bölgelerine yerleştirdiği göçebe Türkmen grupları hem sınır güvenliğini sağlamak hem de merkezî otoriteye bağlı yarı özerk yapılar oluşturmak amacıyla stratejik olarak konumlandırılmışlardır. Bu çerçevede Nure Sufi liderliğindeki Karamanlı topluluğun Toroslara yerleştirilmesi, beyliğin tarihsel temellerini oluşturan ilk adım olarak kabul edilmektedir (Şikârî, 1946: 14-15; Konyalı, 1967: 46).

Karamanoğulları hakkında bilgi veren erken dönem kaynakları çoğunlukla Selçuklu veya Osmanlı perspektifinden yazılmıştır. Karşılaştırmada ele aldığımız eserlerden ilki Anadolu Selçukluları'nın 1192-1280 yılları arasını anlatan *Tarih-i İbn-i Bibi, Selçukname, El-Evamirü'l- Ala'iyye fi'l-umuri'l-Ala'iyye*, İbn-i Bibi'nin Farsça olarak yazdığı eserdir. İbn-i Bibi 1231-1232 yıllarında Selçuklu sarayında Alaeddin Keykubat'ın hizmetine girmiş, babasından kalan emirlik unvanını alarak dönemin Bağdat Valisi ve tarihçi Cüveyni'nin (Alaaddin Ata Melik) isteği/desteğiyle eserini yazmıştır. İbn-i Bibi eserinde Karamanoğulları'nı Selçuklu düzenine başkaldıran bir unsur olarak tanımlar (İbn-i Bibi, 1996: 1). Bu yaklaşım, Karamanoğulları'nın siyasî meşruiyetinin tarihsel olarak sorgulanmasına neden olmuş ve kültürel üretimleri büyük ölçüde dışlanmıştır.

İkinci eser Âşıkpaşa Tarihi olarak da bilinen Osmanlı'nın tarihi isimli eserdir. Bu eserin yazarı Âşık Paşazâde ilk Osmanlı tarihçilerinden olan Derviş Ahmet'tir.¹ Orhan Bey'in imamı Yahşi Fakih'in evinde kalmış olan Âşık Paşazâde erken dönem Osmanlı tarihini dinleyerek Çelebi Mehmed ve sonrasında II. Mehmed dönemine kadar Osmanlı tarihi olaylarını da yaşayarak Osmanlı ideolojisi içerisinde yetişmiştir. Kitabın II. Bayezid'in Boğdan Seferi'yle bitmiş olması nedeniyle onun da yaklaşık 1484 yılında vefat ettiği kabul edilmiştir (Âşıkpaşazâde, 2003: 31,37).

Âşıkpaşa tarihinde Karamanoğulları'nın kuruluşu hakkında bilgi bulunmaz ancak tarihî süreç içerisinde Karamanoğulları ile temas ettikleri konular anlatılır. Bu nedenle çalışmada daha geç tarihli olan Solakzâde tarihi Osmanlı kaynağı olarak çalışmada kullanılmıştır.

Şikârî'nin² Karamanoğulları tarihi olarak bilinen son eser ise aslında orijinali Farsça olan bir eserin Osmanlıca çevirisidir. Karamanoğlu hükümdarlarından Alaeddin Bey (1355-1393) şair Dehhani'den Karamanoğulları ile ilgili bir Şahname yazmasını ister. 600 beyit yazdıktan sonra Dehhani'nin ölümü üzerine eserini Yercani adlı bir şair sürdürür. Eserde Karamanoğlu Beyliği'nin başlangıcından 16. yüzyıl

¹Âşık Paşa soyundan geldiği için bu isimle anılır. Âşıkî mahlasını kullanmıştır (2003: 31). Çelebi Mehmed döneminde yaklaşık 20 yaşında olduğu belirtilmektedir.

² Asıl adı Ahmed olan Şikârî'nin Osmanlı şairlerinden olup ava merakı yüzünden bu adla tanındığı bilinmektedir.

başına kadar idarî, sosyal hayat, Türk-Rum-Ermeni-Moğol ilişkileri anlatılmaktadır (Şikârî, 2005: 8; Taşkiran, 2022: 672).

1228-1500 yılları arasında hüküm sürmüş olan Karamanoğulları Beyliği'nin kuruluşu oldukça tartışmalıdır. Kuruluş dönemi Şikârî tarihinde Ermeni asıllı bir bey olan Nure Sufi'yle, başlarken İbn-i Bibi de bu süreç Karaman Bey'le başlamaktadır (Şikârî, 1946: 20; İbn-i Bibi, 1996: 202; Solakzade, 1989: 17).

Şikârî tarihinde, Karamanoğulları'nın Ermenek ve çevresine yerleşmeleri ile ilgili verilen bilgilere göre Ermenek'ten gelen şikâyetler üzerine paşa, "Padişahım siz zahmet edip uğraşmayın Nure Sufi'ye bir mektup göndererek orayı almasını bildirin" der. Bunun üzerine Nure Sufi askerini toplayıp Ermenek'e giderek "*bu kalayı fethedesin ve bu diyar senin mülkün olsun*" der. Ermenek ve çevresini ele geçiren Nureddin Bey'in kale anahtarlarını Alaeddin Keykubat'a sunması üzerine, Alaeddin Keykubat amcasının oğlu Melikaslan'ı, mektubunu ve hilâtını vermesi için Nure Sufi'ye göndermiştir. Ölümünden önceki yedi yılı halvette geçiren Nure Sufi yerini oğlu Karaman Bey'e bırakmıştır (Şikârî, 1946: 29).

İbn-i Bibi *Selçukname* adlı eserinde Karaman Bey'i "*Karamanoğullarının babası*" olarak belirtir. Karaman'ın Ermenek ve çevresinde yaşayan bir Türkmen kömürcü olduğunu söyler ve çevresinde topladığı insanlarla yol kesip harâmîlik yapmaya başladığı anlatılır. Selçuklu Sultanı Rükneddin Kılıç Aslan ise ona emirlik unvanı vererek Karaman Bey'i yanına çekmeyi başarır denilmektedir (İbn-i Bibi, 1996: 202).

Solakzâde Tarihi'nde ise Karamanoğullarının Karaman topraklarına girmeleri farklı şekilde anlatılmıştır Ermeni asıllı olan Nure Sufi Müslümanlığı kabul ettikten sonra halk arasında saygın bir kişi olmuştur. Nure Sufi Rumların elinde bulunan Silifke Kalesi hâkimi ile dostluk kurarak kaleye girer çıkar. Bu dostane ilişkiden faydalanarak bir gün müritlerini kaleye yollayıp kale komutanını öldürür ve kaleyi fetheder. Kaleyi oğlu Karaman'a teslim edip kendisi inzivaya çekilir. Karaman, Larende'yi ve sonrasında Konya'yı kendisine başkent yapar, hutbe okutup sikke bastırarak bey olur. Bu memleketlere Karaman denmesinin nedeni böyle açıklanmıştır (Solakzâde, 1989: 18).

Üç kaynakta da tarihçilerin yaklaşımında farklılıklar görülmektedir. İbn-i Bibi Karaman Bey'i Selçuklu Sultanına başkaldıran bir harâmî olarak betimlerken Şikârî tam tersine Selçuklu Sultanına bağlı bir kimlikten bahsetmektedir. Solakzâde Ermeni asıllı sonradan Müslüman olmuş ve etrafında müritler toplayan Nure Sufi'nin aslında bir hükümdardan çok din bir kimlik oluşuna dikkat çekmektedir. Bu dinî kimlik daha sonra siyasî bir güce dönüşmüş ve kazanılan bu güç yerine geçen oğlu Karaman Bey'e bırakılmıştır.

Karamanoğulları henüz Selçuklu Devleti sona ermeden Toroslara, oldukça korunaklı bir bölgeye yerleşirler. Nure Sufi ile Ermenek hem beyliğin ilk yerleşim yeri hem de başkenti iken bu durum Karaman Bey (1257-1261) döneminde değişmiş ve başkent 1260 yılında Larende (Karaman) olmuştur (Solakzâde, 1989: 18). Selçuklu ile

bir Türkmen boyu iken başlayan ilişkiler evlilikle pekişmiştir. Selçuklu Sultanı Melikasan'ın kızı ile Karaman Bey evlenmiş; siyasî ilişkiler akrabalıkla daha da artmıştır. Larende'nin alınması ve güçlenen siyasî ilişkiler beyliğin sınırlarının da Selçuklu coğrafyasına doğru yön değiştirmesine sebep olmuştur. Yalnızca Selçuklu Sultanlarının yön/yer göstermesiyle bir ilerleme söz konusu değildir. Bu tavır Karamanoğulları'nın Karaman Bey himayesinde Anadolu'da önemli bir güç olmasının yolunu açmıştır (Şikârî, 1946: 109).

Bu süreçte Karaman Bey'in Selçuklu dünyasını çok iyi gözlemlediğini ve doğru bir siyaset izlediğini söylememiz mümkündür. Selçuklu Sultanlarının taşıdığı sultan imgesini kendisi için de oluşturmak istemiş ve bunu yine Selçuklunun izinden giderek yapmıştır. Selçuklu Sultanı IV. Kılıç Arslan'ın (1249-1254, 1259-1266) fethettiği yerleri sınır güvenliğini sağlamak ve siyasî gücünü artırmak için Moğol boylarına vermesi gibi, Karaman Bey de yeni fethettiği yerlerde aynı politikayı izlemiştir. Sultan IV. Kılıç Arslan Beyşehir, Ilgın, Niğde'yi Moğol boylarına vermişken Karaman Bey de Develi-Karahisar ve Engürü kalelerini Anadolu'ya yeni gelen boylara vermiştir. Bu durum Anadolu'da yavaş yavaş Karaman Bey'in etrafında bir birlik oluşumuna sebep olmuştur. Aslında sağlanan bu birlik Selçuklulara karşı bir duruş olarak da düşünülebilir (Şikârî, 2005: 115-116).

Larende'de beyliğin oluşum ve yerleşim süreci başlamışken Antalya ve çevresinde karışıklıklar başlar. Sultan IV. Kılıç Arslan ise bu durumun kontrol edilmesini Karaman Bey'den ister. Aslında bu görevin Selçuklu sultanı tarafından Karaman Bey'den istenmesi, bölgede güçlenmeye başladığı fark edilen, belki de bir tehlike olarak düşünülen Karamanoğullarını oyalama ve uzun süre onlardan kurtulma isteğini oluşturur (Şikârî, 1946: 29). Bu durum iyi görünen ilişkilerin aslında Selçuklular tarafından temkinli bir politikayla izlendiğini göstermektedir.

Selçuklular Gıyaseddin Keyhüsrev'in (1237-1246) 1243'te Köseadağ'da Moğollar'a yenilmesiyle hâkimiyeti kaybederler. Başlayan karışıklık dönemi 1249-1262 yılları arasında sürer. İlhanlılara bağlı Anadolu Selçuklu dünyasında değişimler yaşanmaya başlar (Tuncer, 1986: 42-45; Öney, 1989: 1-2). Selçuklu dünyasındaki karışıklıklar sürerken Karamanoğulların'da Karaman Bey vefat eder. Karaman Bey'in ölümü Şikârî tarihinde Gölhisar dizdarı tarafından zehirlenerek öldürüldüğü şeklinde anlatılır. Ciğerleri parçalanan Karaman Bey padişaha düşmanlık ve kötülük etmediğini, emrin Allah'tan olduğunu ve şehit olacağını söyler. Oğlunun düşman eline verilmemesini, oğlunun da sultana karşı gelmemesini söyleyerek öldüğü anlatılır. Ermenek'e defnedilir (Şikârî, 2005: 119).

İbn-i Bibi tarihine göre Karaman Bey vefat edince Sultan Rükneddin, Karaman'ın oğullarını Gavele kalesine hapsedirse de vezir Pervane oğullarını hapisten çıkarır (İbn-i Bibi, 1996: 202-203).

Görüldüğü gibi İbn-i Bibi Karamanoğlu Karaman Bey'in ölümüyle ilgili bir bilgi vermezken Şikârî tarihinde Karaman Bey'in Selçuklu sultanı tarafından öldürüldüğü uzun uzun anlatılmaktadır. Her ne kadar İbn-i Bibi de Karaman Bey'in ölümü

hakkında ayrıntılı bilgi verilmese de Şikâri tarihiyle benzer şekilde Karamanoğullarının Selçuklulara karşı birlik oluşturarak bir amaç için toplandıkları anlatılmaktadır (İbn-i Bibi, 1996: 202).

Karamanoğlu Mehmet Bey İbn-i Bibi'nin aktardığına göre bir toplantı sırasında "Eğer elimize Selçuklu Sultanını geçirirsek, bu fani dünyada hiçbir kimse amacımıza ulaşmakta bize engel olamaz" der. Burada bir amaç vardır ama bu amacın ne olduğu bilinmemektedir. Mehmed Bey'in sözlerini duyan, o günlerde kendini İzzeddin Keykavus'un oğlu olarak tanıtan Cimri isimli kişiyi tanıyan birisi "İşte bu İzzeddin'in torunudur" diye sultana götürür. Başka birisi "bu Melik Sultan İzzeddin'in oğlu Giyaseddin Siyavuş'tur" der. Kendilerini amaçlarına ulaşmış görenler, Cimri'yi kendilerine komutan yapıp bağlanırlar. Elbisesini altın sırmalı ipekli elbise ile değiştirirler ve Türkmenler Konya'ya gidip "Sultan İzzeddin Keykavus'un oğlu bizim yanımızdadır. En kısa zamanda gelip ona bağlılık bildirilmeli ve el öpme şerefi kazanılmalıdır" derler. Ertesi gün Cimri şehre getirilip adına hutbe okutulup sikke basıldı, vezirlik makamına Mehmed Bey getirildi. Burada belki de amaç Cimri lakaplı kişinin Selçuklu tahtına oturabilmesidir (İbn-i Bibi, 1996: 204).

Karaman Bey'in Selçuklular tarafından öldürüldüğü anlatılan Şikârî Tarihi'nde Karaman Bey'den sonra toprakları paylaşan beyler (Moğol ve Kayseri, Sivas Beyleri ve askerleri) Mehmet Bey (1261-1277) ile Karaman Bey'in intikamını almaya karar vererek birleşmişlerdir. Şikârî tarihinde de bu olay Alaeddin Keykubat'ın Cimri adlı bir harâmîyi hapsedirmesiyle başlar. Karamanoğlu Cimri'yi hapisten çıkarıp Konya'ya getirerek tahta çıkarır. Bunun üzerine Sultan Alaeddin Osman'a (Osmanlı soyundan birisi kastedilmektedir) gelip Karaman, Konya gibi şehrimi bana rağmen Cimri adında bir harâmîye bağışladı diyerek yardım ister. Osman "Padişahım biz onunla savaştığımız güçte değiliz" der. Sultan Moğol beyinden yardım isteyerek Germiyan ve Aydın'ı harap edip Karaman'a destek olmalarını engellerler. Tekrar Osman diyarına gelmelerine rağmen burada Osmanoğlu vurgulanarak "Osman İzzet itdi, buna rağmen gitmedi. Çünkü ona tabl-u alemi Karaman oğlu vermişti denilmektedir" (İbn-i Bibi, 1996: 210-212; Şikârî, 2005: 30-33).

Cimri olayı her ne kadar Selçuklu Sultanı ile Karamanoğulları arasındaki bir olay olsa da Osmanlıların bir tarafta olamaması ilginçtir. İbn-i Bibi ve Şikârî tarihlerinde Osmanlılar bu olayın dışında tutulmuşlardır. Bunun nedeni Osmanlıların, kendisinden yardım istenilemeyecek kadar güçsüz olması mı? Yoksa Şikârî'nin de belirttiği gibi Karamanoğlu'nun Anadolu da gerçekten etkin bir güç oluşu ve Osmanlıların Karamanoğullarıyla en azından bu dönemde karşı karşıya gelmek istememesi midir? Bununla ilgili kesin bir yorum yapmak oldukça zordur.

Selçuklu Sultanının Konya'ya geldiğini duyan Cimri kaçmış, Karamanoğlu askerlerini toplamıştı. Bir elçi Sultan Alaeddin'in mektubunu Mehmed Bey'e getirir. Mektupta bütün beylerin öldürüldüğü, hazinenin, rızkının yağma ve talan edildiği ve tahtın neden Cimri adlı birisine verildiği sorulurken cevapta padişahlık için gelmediği,

babası Karaman'ın kanını almayı ve şehitlik istediğini söyleyerek Karamanoğlu'nun babasının intikamını alması anlatılır (Şikârî, 2005: 131).

Karamanoğulları Selçukluların güç kaybetmeye başlamasıyla kendilerine yeni fırsatlar yaratırlar. Karamanoğlu Mehmed Bey ve III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in (1266-1284) mücadelesi, 14 Mayıs 1277 tarihinde Mehmed Bey'in Türkmenlerin desteğiyle Konya'ya girmesiyle son bulur. Konya, Karaman, Mut, Gülnar, Aydınçık, Anamur, Gazipaşa, Alanya ile sınırlar genişlemiş, Orta ve Güney Anadolu ticaret yolu Karamanlılar'ın kontrolüne geçmiştir. Akdeniz deniz ticareti ile kara ticaret yolu Karamanoğulları'nın ekonomik olarak da güçlenmesini sağlamıştır (Şikârî, 1946: 39-40,80).

Ticarî güç, Mehmed Bey'in Selçuklu sultanı ilan edilen Cimri'nin veziri olarak kabul edilmesiyle, Türkmenler arasında siyasî gücün de ele geçirilmesi anlamını taşımaktadır. Mehmed Bey artık babası ve kardeşi gibi yalnız Karaman Beyliği'nin sultanı değil, aynı zamanda Selçuklu sultanın da veziridir. Bu siyasî güç, bireysel olarak yalnız Mehmed Bey'in gücünün artması değil, Selçuklu sarayında Türkmenlerin görünür olması da demektir (Şikârî, 1946: 44-45).

Mehmed Bey elde ettiği siyasî gücün etkisiyle 1277 yılında Farsça olan resmî dili Türkçe olarak değiştirerek Türkmenler arasındaki saygınlığını katlar. Böylelikle Türkmen boyları Karamanoğulları etrafında toplayarak bir birlik oluşturulur. Bununla birlikte Mehmed Bey'in Türkçe dilinin kullanılması hakkındaki fermanını, Beyliğin başkenti Karaman yerine Selçuklu başkenti Konya'da yayınlaması ise Selçuklu karşısında çok önemli bir gücü ele geçirmesi anlamına gelir (Uzunçarşılı, 1988: 6). Selçuklu sultanı tarafından yazdırılan Farsça olarak Şehnâme'nin Şikârî tarafından Türkçe çevirisinin yapılması da dilin kullanımı anlamında oldukça önemlidir. Anadolu'da Selçuklu tarihi boyunca ilk defa Türkçe kullanılan divan kâtipliği kurulur. Böylelikle Baba İlyas'a bağlı bir alevi beyi Nure Sofi/Sofu etrafında toplanan dinî birlik, Türkmenlerin Türkçe dil birliğiyle Karamanoğlu Beyi önderliğinde toplanmış olur (Şikârî, 2005: 30).

Selçuklu Sultanı III. Gıyaseddin Keyhüsrev (1266-1284) Moğollardan yardım isteyerek Mehmed Bey tarafından alınmış olan Konya'ya saldırır. Saldırı sonucunda Mehmed Bey çok büyük bir kahramanlık gösterse de öldürülür (Şikârî, 2005: 32). Bu durum Karamanlılar ve Türkmenler için oldukça zor bir dönemin başlangıcı olur. Bunun üzerine bir de Karamanlıların çok sevdiği Sultan Veled ve Mevlevî Tarikatı'nın Moğollarla birlik olması, dil birliğinin Selçuklu sultanları eliyle İran kökenli devlet adamlarının Farsça'yı yayması ve resmî dil olarak kullanılmasıyla bozulmuştur. Bu gelişmelerden Anadolu'da 12- 13. yüzyılda Bektaşî ve Mevlevî tarikatların dönemin siyasi olaylarının gelişimindeki rolleri okunabilmektedir.

Karamanoğlu Mehmed Bey'in ölümüyle ilgili bilgiler de sözü edilen kaynaklarda değişiklik göstermektedir. Şikârî tarihinde ölüm Cimri olayı sonrası çıkan savaşta gerçekleşmiştir. Cimri olayında "Tahtımı açık arttırmaya çıkardım ama ondan başka alıcı çıkmadı; ben de ona verip ayrıldım. Alaeddin! Hükümdarlık, bütün

âlemi yoktan var edene yakışır. Ben geldim, sen kaçtın. Söz veriyorum: Geri döndüğünde yanımda beş kişi bile olursa seninle savaşağım” der. Buna karşılık Alaeddin, “Ey han, davacım olan yiğit! Sen tahtında otur, ben gelirim,” der. Savaşta atı üç kez düşen buna rağmen 420 kişiyi öldüren Mehmed Bey şehit olur (Şikârî, 2005: 48; Solakzade, 1989: 212-214).

İbn-i Bibi bu olayı farklı bir şekilde anlatır. Burada her ne kadar Mehmed Bey yenilmişse de birkaç kişiyle koca bir orduya saldıracak kadar cesur bir kimlikte görülmektedir (İbn-i Bibi, 1996: 216). Selçuklu Sultanı kendi ordusunu ve Moğol askerlerini toplayarak Konya'ya gelir. Mehmed Bey iki kardeşi, amcasının oğlu ve güvendiği birkaç kişi ile bu orduya saldırır. Saldırı sırasında Mehmed Bey okla vurularak öldürülür. Savaş sonunda Mehmed Bey ve birlikte isyan etmiş olanların başları bütün Ermeni kalelerinde dolaştırılarak Mehmed Bey'in öldüğünü bildirdiler (İbn-i Bibi, 1996: 216).

Solakzâde tarihinde ise Mehmed Bey'in başından aldığı nişanla öldüğü, atından düştüğü belirtilir. Oğlu İbrahim'in babasının cenazesini bir ata yükleyerek ve her şeyi geride bırakarak orayı terk ettiği anlatılırken başının kalelerde dolaştığı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır (Solakzâde, 1989: 213).

Mehmed Bey'in ölümü üzerine sultan olan Musa Bey (1311-1318, 1352-1355) döneminde ilk imar faaliyetleri de başlar. Larende'de 1311'de yaptırılan medresede beyliğin gelenek ve yenilik arasındaki geçişini ve dönemin siyasî karmaşasının izlerini taşıdığını söyleyebiliriz. 14. yüzyıldan 15. yüzyıl ortalarına kadar olan dönemin imar faaliyetlerinin işlevsel çeşitliliğin sultanlara ve belki de ihtiyaçlara göre değiştiğini gösteren bir tablo görülmektedir (Uzunçarşılı, 1988: 14-15; Tekindağ, 1955: 321).

Alâeddin Bey (1344-1397-98) dönemi Anadolu'da Karamanoğulları'na karşı büyüyen Osmanlı Beyliği ile ilk siyasî ve kültürel temasın başlangıcıdır. Osmanlı Sultanı Murad Hüdavendigar'ın kızı ile evlenen Alâeddin Bey geçici de olsa ilişkilerin güçlenmesini sağlamıştır (Şikârî, 2005: 40). Her iki beyliğin de kendi coğrafyalarında kurdukları güç birbiriyle hırslı politikalar doğurmuştur. Evlilikle sağlanmış olan “iyi” ilişkiler damat Alâeddin Bey'in Osmanlı topraklarına saldırması ile sonlanır (Solakzade, 1989: 52-54). Timurlular'ın desteğiyle Osmanlılar Konya'da galip gelseler de Murad Hüdavendigar'ın Kosova'da ölmesi üzerine Karamanoğulları güç toplamak için zaman kazanır (Konyalı, 1974: 417-418). Kaynaklar I. Murad'ın ölümünün ardından tahta çıkan Yıldırım Bayezid'in, Alâeddin Beyi, her çeşit kusurlarını -şimdiye kadar belki de babası nedeniyle- affettiği kız kardeşinin kocasını yok etmeğe karar verdiğini söylemektedir (Solakzade, 1989: 76). Süreç Melek Hatun, iki oğlu Mehmed ve Ali Bey'in de Bursa'ya dayıları Yıldırım Bayezid'in yanına götürülmesi, Alâeddin Bey'in de asılarak öldürülmesiyle son bulur. Alaaddin Bey döneminde oldukça karmaşık bir siyasî ortam vardır. Buna rağmen Alaaddin Bey imar faaliyetlerini ihmal etmemiş, karısı Melek Hatun Hatuniye Medresesi'ni inşa ettirirken kendisi de Larende de bir cami ve türbe yaptırmıştır (Konyalı, 1974: 423). Aynı zamanda Şikârî tarafından

Türkçe'ye çevrilen dönemin tarih kaynağı *Yar-ı câni Şehnamesi'de* Alâeddin Bey adına yazılmıştır (Şikârî, 2005: 77-78; Konyalı, 1967: 466).

Alâeddin Bey, bir Selçuklu geleneğini devam ettirerek hayattayken toprakları oğul ve kardeşler arasında paylaştırmıştır. Sultan II. Kılıç Arslan gibi Alâeddin Bey de oğlu Mehmed'e Konya, Pir Ahmed'e Ermenek, kardeşi Davud Bey'e Kayseri, amcası Mir Şah'a Mut ve Gülnar, Oğuz Han'a Silifke, Mahmud Paşa'ya Sivas, Mir Hasan'a Akşehir, Halil Bey'e Aksaray, Ali Paşa'ya Tarsus ve Ali Bey'e Niğde'yi vermiştir (Şikârî, 1946: 155).

Bu paylaşım kabul edilerek kendilerine verilen topraklarda varlık gösteren beylerden Niğde emiri Ali Bey 1409 yılında babası adına Niğde Ak Medrese'yi yaptırır. Ali Bey yalnız yapı inşa ettirmekle kalmamış aynı zamanda Ak Medrese'ye vakfettiği yapılarla beyliğin ilk vakıf sistemini kurmuştur. Bu sistem İbrahim Bey İmareti vakfiyesi ile de devam etmiştir (Uzunçarşılı, 1942: 45-46; Konyalı, 1967: 427-441).

Aynı tarihlerde Karaman ve Konya'da hüküm süren II. Mehmed Bey Ramazanoğulları ile birleşerek Memluklular'ın elinde bulunan Tarsus'u (1418) alır (Tekindağ, 1955: 324; Uzunçarşılı, 1988: 19). Buna karşılık sefer düzenleyen Memluk Sultanı Kayseri, Niğde, Ereğli ve Larende'yi alır ve II. Mehmed Bey esir olarak Kahire'ye götürülür. Mehmed Bey'in (1421) de ölümü üzerine güç beyliğinin yeni sultanı Ali Bey'e geçse de II. Mehmed Bey'in oğlu İbrahim Bey sultanlığı devralır (Solakzâde, 1989: 214).

Karamanoğulları'nın yükselme dönemini İbrahim Bey dönemi (1422-1464) olarak kabul edebiliriz. Hem devletin ekonomik olarak güçlenmeye başlaması hem de imar faaliyetlerinin arttığı bu dönemde İbrahim Bey'in yaptırdığı imaretin vakfiyesinde sosyal, kültürel, ekonomik ve idarî hayatla ilgili bilgiler yer almaktadır. Vakfiye İbrahim Hakkı Konyalı tarafından yayınlanmıştır. (Konyalı, 1967: 433-441).

Farklı tarihlerde yapılan düzenleme ve eklerle (1432-1440-1447-1465) dönemin vakıfları, emlakları, vergi yükümlülükleri ve nüfusla ilgili bilgilerine ulaşılmaktadır. Vakfiyenin ilk sayfasında İbrahim Bey'in, ikinci sayfasında Mehmed, İshak ve Pir Ahmed Beylerin tuğraları görülmektedir (Konyalı, 1967: 433). Bu aynı zamanda devlet geleneği ve tuğra kullanımını göstermesi açısından da son derece önemlidir (Figür 1).

Figür 1: Vakfiye Kaydı (Konyalı, 1967: 433)

Şikârî tarihinde İbrahim Bey'in sultanlığının elli bir yıl sürdüğü belirtilirken, altmış dört eser inşa ettirdiği, hutbe okutup sikke kestirdiği ve hiç toprak kaybetmediği vurgulanmıştır. Onun döneminde Karaman halkının huzur içinde olduğu da anlatılmıştır. Yedi oğlu³ olduğu da verilen bilgilerdendir (Şikârî, 1946: 191).

Konya ve Larende'de imar faaliyetleri yapan İbrahim Bey vefatından sonra Larende'de yaptırdığı imaretinin türbesine defnedilmiştir. İbrahim Bey de ölümünden önce ülkeyi oğulları arasında paylaştırarak geleneği devam ettirmiştir. Şikârî, "İbrahim Han hasta olduğunda oğullarını başına toplayıp Kasım Bey'e saltanat mührünü vererek diğer çocukları ve amcası arasında ülkeyi bölüştürdü" demektedir (Şikârî, 1946: 191).

Ancak Solakzâde İbrahim Bey'in Sultan Murad Han'ın kız kardeşinden olma oğulları (Pir Ahmed, Karaman, Kasım, Alâeddin, Süleyman, Nure Sufi) babalarının onlardan gönlünün geçtiğini, cariyeden olma büyük oğlu İshak'a sevgi dolu baktığını anlatır. Hatta İshak Bey'e İçil'de Silifke kalesini layık gördüğünü de bildirir. Bu durum çocukların ayaklanması sonucu hasta olmasına rağmen İbrahim Bey'in Gevale Kalesine kaçıp burada ölmesiyle sonlanır (Solakzâde, 1989: 310).

İbrahim Bey'in ölümünden sonra aslında Şikârî tarihinde de ayrıntılı olarak anlatılan bölüşme Solakzâde tarihinde de anlatılır. Pir Ahmed Konya'da cülüs töreni yaparak diğer kardeşleri uzaklaştırır. İshak Bey Uzun Hasan'dan ve Pir Ahmed Sultan Mehmed'den yardım ister. Solakzâde "cihan padişahının yardımı ile Karaman diyarına tamamen malik oldu" diye anlatır (Solakzâde, 1989: 312).

³ Oğulların adları Kasım, İshak, Alâeddin, Halil, Pir Ahmed, Yakub ve Küçük Mustafa'dır.

İbrahim Bey'in bıraktığı vasiyet Şikârî tarihinde anlatılmaktadır. Buna göre, yaşadığı sürece Osmanlı'nın Karamanoğulları'ndan korktuğunu, ölümünden sonra da böyle devam etmesini ve Sultan Mehmed'in kendisi öldükten sonra da oğullarının düşman yerine konmamasını isteyen mektubunu gönderir (Şikârî, 1946: 191-192).

Aslında İstanbul'un fethi hazırlıkları ile uğraşan Osmanlılar bu dönemde bilinçli olarak Karamanoğulları ile ilişkileri iyi yürütmeye çalışmış olmalıdır. Her ne kadar Osmanlı Sultanı II. Mehmed (1451-1481) döneminde ilişkiler bir süre iyi gittiyse de belki de İstanbul'un alınması, sultanın değişen coğrafi, ekonomik ve siyasî koşulları göz önüne almasını ve artık Anadolu'da egemenliğin tek elde olması gerektiğini fark edilmesini sağlamıştır.

İbrahim Bey'in ölümü oğulları arasındaki mücadelelerin de başlangıcı olur. İshak Bey yönetimi alınca hutbe Memluklu sultanı adına okunurken Pir Ahmed Osmanlı'ya yüzünü dönmüş, Fatih Sultan Mehmed'in yanında yer almıştır. Bu mücadelenin kazananı Pir Ahmed olur ve Kasım Bey'in de desteğini alarak Osmanlı'ya karşı Akkoyunlu ve Memluklu devletleri ile iş birliği yapar. 1473'te yapılan Otlukbeli Savaşı sonrası Fatih Sultan Mehmed, veziri Gedik Ahmed Paşa'yı Karaman topraklarının fethedilmesi için görevlendirir. Şikârî, Gedik Ahmed Paşa'nın 1472-73'te Larende'yi ateşe verip sarayları, köşkleri, şehrin neredeyse tüm binalarını yıktırmasını anlatır (Şikârî, 1946: 112). Bu yıkım sonrası Larende on bir yıl harabe olarak kalmıştır (Âşıkpaşazade, 2003: 256-257). Olaylar böyle devam ederken Uzun Hasan'ın yanında bulunan İshak Bey ve oğlu, Silifke Kalesi'ni Sultan Mehmed'e vererek Karaman topraklarını terk ederler. Diğer tarafta Pir Ahmed ve ailesi yağmadan kaçarak (1473-74) Uzun Hasan'a sığınır; Kasım Bey İçil'e yerleşir. Fatih Sultan Mehmed'in ölümünden sonra tahta geçen Sultan Bayezid (1481-1512) saltanatı süresince mücadele içinde olduğu kardeşi Cem Sultan Karamanoğulları tarafından her zaman desteklenmiştir. Cem Sultan'la Adana'da buluşan Kasım Bey (1482-83) Sultan Bayezid'in saldırısı sonucu öldürülür. Kasım Bey'in ölümü Karaman Devleti'nin de sonu kabul edilebilir. Bundan sonra Karamanoğulları Osmanlı'nın bir eyaleti hâline gelir. Bayezid (1482-1512) döneminde beyliğin eyalet haline gelmesi ve 1500 yılında tımara bağlanmasıyla Karamanoğulları-Osmanlı mücadelesi tamamen son bulur. Âşık Paşazade tarihinde; Sultan Bayezid'in emriyle İshak Paşa Aksaray'a gelerek buradaki halkı İstanbul'a sürgün eder, gönderir. *Bugün İstanbul'daki Aksaraylı Mahallesi halkı İshak Paşa'nın bu sürüp getirdiği kimselerdir*" diye anlatmaktadır. Böylece sürgünle halkın bir kısmı da Osmanlı'nın Balkan topraklarına gönderilmiş ve nüfus bozulmuştur (Âşıkpaşazade, 2003: 277).

Beyliğin yerleşik hayata geçişi ile başlayan ve II. Bayezid ile sona eren Anadolu'daki varlığı, dönem kaynaklarında kimi zaman kesişen kimi zaman birbirinden tamamen farklı yorumlarla anlatılmıştır. Kuruluş sürecinde Selçuklu ile olan ilişkiler beyliğin kurumsallaşma çabalarının oluşumunun temelini oluşturmuş, örnek alınmıştır. Vakfiye sisteminin oluşması, tuğra kullanımı beyliğin devlet kimliği

kurgusunda görülmektedir. Osmanlı Beyliği ile ilişkilerin evlilik bağları ile düzeltilme çabaları ise sonuçsuz kalmış, her zaman mücadele ve yarış devam etmiştir. Hatta birbirlerinin düşman gördükleri güçlerin kendileri için dost/yandaş olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Dönemin imar faaliyetleri yalnız Şikârî tarihinde dile getirilmiş, hutbe okuttuğu, sikke bastırdığı, halkın huzur içinde yaşadığı vurgusu yapılarak iyi ve önemli bir yönetici olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

2. Karamanoğlu Beyliği Yapılarında Selçuklu-İlhanlı-Osmanlı İzleri

Beyliğin varlık gösterdiği yaklaşık 250 yıllık süre göz önüne alındığında Selçuklular, İlhanlılar ve Anadolu Beylikleri dönemleri eş zamanlıdır. Dönem araştırmalarında beyliğin aynı coğrafyayı paylaştığı Selçuklular ile siyasî, sosyal ve kültürel ilişkileri çakıştırmaya/aynı görmeye çalışılmıştır (İbn-i Bibi, 1996: 354; Şikârî, 2005: 8; Mülayim 1991: 4; Kuran,1969: 209). Ancak Karamanoğulları yayıldığı geniş coğrafyanın her yerleşiminde farklı imar faaliyeti sürdürmüş hatta Selçuklu başkenti Konya'da az sayıda ve küçük ölçekli yapılar inşa ettirmişlerdir.

Beyliğin kurulduğu Ermenek ve çevresi Selçuklu sultanları tarafından Türkmenlere verilirken burada bir beylik kurulacağı değil, göçebe bir topluluğun ödüllendirilmesi ve yurt olacak toprağa sahip olmaları düşünülmüş olmalıdır. Selçukluların göçebe Türkmenleri Anadolu'da etkin bir güç ve kendileri için bir tehlike olarak düşünmemeleri, Karamanoğulları'nın sarp ve engebeli bölgede rahat hareket etmelerini sağlamıştır. Moğol baskısının Anadolu Selçukluları üzerindeki etkisi de dikkat çekmeden ilerleyen Karamanoğulları'nın işlerini kolaylaştırmıştır (Uzunçarşılı, 1988: 6).

Anadolu'da merkezî otoritenin parçalandığı 13. yüzyıl sonunda mimarî form ve planlarda bölgesel farklılıklar ortaya çıkar. Yukarıda Karamanoğlu Beyliği özelinde söz edildiği üzere sınırlarda yaşayan Türkmen beyleri Anadolu'da otorite boşluğunu fırsat bilerek bağımsızlıklarını ilan etmiş ve kendi merkezlerini oluşturmuşlardır. Bu yeni oluşumlarda ortaya çıkan eserler, yöneticilerin ortaya koydukları otorite ve bağımsızlık sembolleri olarak düşünülebilir. Beyliklerin merkez/başkent kabul ettikleri yer mimarî ile de tescillenmeye çalışılmıştır. Bu durum Karamanoğulları için de farklı değildir. Beyliğin kurulduğu Ermenek, Selçuklu merkezlerinden uzak, Toroslarda oldukça engebeli bir coğrafyaya sahiptir. Selçuklu sınırları içerisinde olmasına rağmen Selçuklu hâkimiyetinin ve mimarisinin izlenemediği bir yerdir (Mülayim, 1991: 2-14).

Karamanoğulları'nın 1228 yılında yerleşmeleri ile başkent olan Ermenek günümüze ulaşamayan Emir Musa Medresesi ve 1339 Tol Medresesi (Figür 2) ile ilk mimarî eserlerin üretildiği yer olmuştur (Kuran, 1969: 210-211). Medrese özelinde dikkat çeken anıtsal mimarî, dönemin sanat algısını ortaya koyan banilerin güç imgesi olarak beyliğin ilk başkentinde imar girişimini başlattıklarını göstermektedir. Bilindiği üzere Karamanoğlu Beyliğinin oluşum süreci, Anadolu Selçuklu Devleti'nde güç

dengelerinin değiştiği, vezirlerin ön plana çıktığı ve imaj yapısı olarak anıtsal medreselerin inşa edildiği bir döneme tanıklık eder (Ögel, 1986: 37).

Figür 2: Ermenek Tol Medrese (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Ermenek'te başkent vurgusu medreselerle yapılırken mescitlerin malzeme teknik özellikleri de bu vurguyu arttırmaktadır. Erken tarihli, sultan yapısı olan mukarnas kavsaralı medreseleri inşa ettiren beyliğin basit planlı, küçük ölçekli ancak süslemeleri ile dikkat çeken mescitleri de yaptırmaları ekonomik gücün buna bağlı sanatçı örgütlenmesinin oluşmaya başladığını düşündürür (Şaman Doğan ve Bilget Fataha, 2011: 100; Gündüz Küskü, 2014: 201).

Karamanoğulları kendilerini Selçukluların hem siyasî hem de kültürel etkinliklerinin devamı/varisi olarak kabul ederler. Bu süreçte inşa edilen yapılarında az sayıda sanatçı ve usta ismine ulaşılmaktadır. Bu durum Karamanoğullarının henüz sanat ve sanatçı birliğini sağlayamamış olması ile ilişkili olabilir. Selçuklu kaynaklarında sanatçıların Anadolu'nun her yerinde gezici olarak çalıştıkları, Selçuklu sultanlarının haber göndererek sanatçılar getirttiği ve sanatçıların toplandığı anlatılmaktadır (İbn-i Bibi, 1996: 194,273; Ögel, 1986: 37; Gündüz Küskü, 2014: 92).

Bu ilişkiler ağını ortaya çıkaran en dikkat çekici eser Karaman Hatuniye Medresesi'dir (1381-1382). Karamanoğlu sultanı Alaeddin Ali Bey'in eşi olan Melek Hatun Selçuklu geleneklerini devam ettirerek oldukça anıtsal ölçekte bir medrese inşa ettirmiştir. Bani ve sanatçı tercihlerine de gönderme yapan bu yapıdaki sanatçı kitabesi konu bağlamında oldukça dikkat çekicidir. Medresesinin taç kapısında giriş kapısının

köşeliklerini vurgulayacak şekilde ya da kullanıcının kolay görebileceği alana simetrik yerleştirilen iki altıgen madalyonun yüzeyine mimar Numan oğlu Hoca Ahmed (*Mi'mariha ve li- sa'iha Hoca Ahmed bin Numan*) yazılmıştır⁴ (Figür 3), (Sönmez, 1995, s.314). Sanatçı, Selçuklu yapılarından gördüğü biçimde Karamanoğlu Beyliği için böyle bir yapıyı inşa etmiş olmanın gururu ile ismini yapıya yazmıştır. Sanatçının ismini görünür kılması, baninin Osmanlı sultanının kızı, Karamanoğlu sultanının eşi olması, yapının süslemeleri ile Selçukluya benzemesi gibi üç farklı kültür etkisini taşımasından ötürü, diğer bir deyişle dönemi içindeki ilişkiler ağının bir yansımasını sunması ve bunun önemiyle ilişkili olabilir (Bilget Fataha, 2020: 317).

Figür 3: Hatuniye Medresesi Kapı Köşelikleri (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Mimar adlarının Selçuklu yapılarında rozetlerin yüzeyine yazıldığı örnekler Hatuniye Medresesinde farklı biçimde tekrarlanmıştır. Konya Sahip Ata Camii (1258) ve İnce Minareli Medrese'de (1264) daire biçimli madalyonların içerisine yazılı mimar adları görülür. Konya Sırçalı Medrese'de (1242) ise altıgen bir yüzeye sanatçısının adı yazılmıştır (Sönmez, 2000: 127). Selçuklu yapılarında mimarların ad ve imzalarının özel bir alana yazılmasının beyliğin yapılarında da görülmesi bu uygulamanın devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir (Figür 4).

Figür 4: Konya Sahip Ata Camii- İnce Minareli Medrese Sanatçı Kitabeleri (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

⁴“Numan bin Hoca (Khoja) Muhammed 1381/1382 Alaaddin'in emri ile” yapmıştır (Mayer 1956: 112).

Karamanoğlu Beyliğinin kendi sanatçı örgütlenmesini henüz oluşturamadığı erken dönemlerinde imar faaliyetlerini başlangıçta yerel Selçuklu sanatçıları ile yürütmüş olması mümkündür. Sonrasında ise beyliğin Osmanlı idaresine girmeden önce artık sanatçı potansiyeli oluşmuştur. Yaklaşık aynı dönemlerde 14. yüzyılın ortaları ile 15. yüzyılı arası her iki devletin yapım etkinliklerinde ve örneklerinde görülen ortak özellikler Beyliğin beğeni ve tercihlerini yansıtır. Dönem kaynaklarında da ele alınan Karamanoğulları-Osmanlı sanatçı etkileşimi de Karamanoğlu topraklarında çalışan sanatçıların Anadolu'da aranır nitelikte olduğunu gösterir (Bilget Fataha, 2020: 314).

Figür 5: İbrahim Bey İmaretı Taş kapısı, Mihrabı, Ahşap Kapı Kanadı (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

15. yüzyılın başlarından itibaren değişmeye başlayan güç dengeleri ile mimaride de farklı etkileşimler karşımıza çıkmaya başlar. Dönemin önemli gücü artık Osmanlı Beyliği'dir. Karamanoğulları Beyliği'nde günümüze ulaşan kitabe ve vakfiyelerinden dolayı Sultan İbrahim (1422-1464) imarcı kimliği ile öne çıkar. Adına Karaman'da inşa ettirdiği İbrahim Bey İmaretı (1432) yapı türü başta olmak üzere farklı malzeme (taş, çini, alçı ve ahşap) işçiliğini görebildiğimiz önemli bir örnektir (Figür 5). Osmanlı sultanlarının gücünü yoğun olarak hissettirdiği bir dönemde, başkentte adını taşıyan yapısı önceki dönem medrese örneklerinin aksine artık Osmanlı'da olduğu gibi bir imarettir. Üstelik bu yapıda Sultan I. Mehmed'in Bursa Yeşil Zaviye (1424) ve II. Murad'ın Edirne Muradiye Zaviyesinde (1425) olduğu gibi renkli sır tekniği ile inşa edilmiş bir mihrap bulunmaktadır. Yapıda farklı malzemeyle yapılmış çeşitli teknik, üslup ve bezemeyi bir arada görmemize rağmen yalnızca ahşap işçiliğinin marangoz İlyas oğlu Hacı Ömer (Ameli Ahmed İbn Abdullah bin Aslı)

tarafından yapıldığını kapı kanatları⁵ üzerindeki kitabeden okuyor olmamız şaşırtıcıdır (Bilget Fataha, 2020: 312).

Karamanoğlu Beyliği özelinde, sultanî imaj yapılarının değiştiğini gösteren bu iki örnek üzerinden dönemin ilişkiler ağı ve güç dengelerinin bani tercihlerini nasıl şekillendirdiği rahatlıkla görülebilir. Bununla birlikte yapı inşasında bani hem inşa edilecek yapıya hem de tanınan/tanıdığı, sanatçı ve grubunun çalışmasının da belirleyicisidir (Mayer, 1958: 66). Selçuklu sanat ortamı için az sayıdaki kitabe ve dönem kaynağından bazı verilere ulaşırsak da, beylikler için yeterli bilgimiz yoktur (İbn-i Bibi, 1996: 272). Sanatçı geliş gidişleri ile Selçuklu bani-sanatçı iş birliğinin benzer biçimde Karamanoğlu Beyliği'nde de devam ettirildiği söylenebilir.

Anadolu Selçuklu mimarisinde taç kapılar genellikle dikdörtgen kurguları ile cepheden dışa taşkın ve yüksek tutulmuşlardır. Bezemenin en yoğun kullanıldığı, dönemin beğenisini de gösteren kapılar ön yüz/cephe vurgusunu artırıp bezeme programının çeşitliliği ile dönemin üslup anlayışının okunmasını sağlarlar. 13-14 yüzyıllarda çoğunlukla nişin örtüsü kavsaraya göre belirlenen taç kapılarda en çok mukarnaslı kavsaralar tercih edilmiştir (Figür 6), (Gündüz Küskü, 2014: 196).

Karamanoğulları yapılarının taç kapılarında çifte minare, köşe kulesi bulunmazken taç kapılarının kurguları daha çok Selçuklu erken dönem örnekleri ile bezeme ve bezemelerin uygulandıkları alanlar ile hem Selçuklu hem de İlhanlı örneklerine benzer (Şaman Doğan ve Bilget Fataha, 2011: 115; Gündüz Küskü, 2014: 200).

Figür 6: Niğde Ak Medrese- Aksaray Zinciriye- Karaman Hatuniye Medresesi
(Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Kabara, Selçuklu mimarisinde yaygın bir kullanıma sahiptir. Kapı kemer köşeliklerinde ve yan nişlerin üzerinde bulunan kabaraaların Selçuklu ve

⁵ İbrahim Bey imaretinin ahşap kapılarının neccar ameli Umar bin İlyas al- Karamani tarafından hediye edildiği yazılıdır (Mayer, 1958: 66)

Karamanoğlu'na benzerlik gösteren örnekleri Sivas Buruciye Medresesi (1271) ve Ermenek Tol Medrese (1339)'dir. Kapı kemer köşeliği yüzeyini kaplayacak şekilde biçimlenmiş kabara formu beğenin devam ettiğini gösterir (Figür 7), (Şaman Doğan ve Yazar, 2013: 227, 229).

Figür 7: Sivas Buruciye-Ermenek Tol- Kayseri Kutlu Hatun (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Ermenek Tol Medrese taş kapı, kapı kemeri geçmeli taşlarla oluşturulmuş, taşların yüzeyi oyulmuş, kemerin iç yüzeyi dilimlendirilmiştir (Figür 8). Benzer uygulama Kayseri Kutlu Hatun Türbesi, Taşkın Paşa Cami, Silifke Alaeddin Cami taş kapılarında görülmektedir (Bilget Fataha, 2010: 306). Bir diğer benzerlik dilimli kapı kemer yüzeyi ve yan nişler üzerine yerleştirilen kabaralar ile çift katlı sütuncelerin mukarnaslı başlıkları her iki taş kapıda da görülür (Figür 8), (Bilget Fataha, 2010: 289).

Figür 8: Ermenek Tol Medrese, Kayseri Kutlu Hatun Türbesi (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Niğde Ak Medrese'nin taş kapı cephesine sütun başlığı olarak yerleştirilen ve yan nişler üzerinde devam eden üç sıra mukarnaslı konsolun Kırşehir Cacabey Medresesi'nde kullanımı (1271-72) iki dönem arasındaki diğer bir benzerlik olarak görülür (Figür 9).

Figür 9: Kırşehir Cacabey-Niğde Ak Medrese (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Ermenek'ten sonra Karaman'da beyliğin farklı yapı türleri inşa ettirdiği görülmektedir. Bu yapılardan en ilginç olanı cepheden dışa taşkın, mukarnas kavsaralı kurgusu ile Karaman Hatuniye Medresesi'dir. Medresenin mermerden yapılmış taç kapısı anıtsal kurgusu ile Selçuklu ve İlhanlı taç kapı örnekleri ile kesişir. Taç kapı bezemelerinde Sivas Gök Medrese taç kapısını tekrarlamıştır (Ögel, 1957: 115-116). Taç kapıda malzeme kullanımı, kemer başlangıç ve kilit taşı vurgusu, bordür bezemeleri ile motif çeşitliliği de Selçuklu ve İlhanlı izlerini taşımaktadır. Her iki yapı arasında görülen bu benzerlik süsleme şablonların olduğunu ve sanatçılar eliyle Anadolu'da dolaştığı fikrini desteklemektedir (Figür 10), (Bilget Fataha, 2010: 290).

Figür 10: Sivas Gökmedrese Taç kapısı- Karaman Hatuniye Taç kapısı (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Aksaray Selçukluların önemli merkezlerinden birisi olması sebebiyle buradaki Karamanoğlu yapılarında biçim ve bezemelerde Selçuklu izlerini daha çok görmekteyiz. Aksaray Zinciriye Medresesi ve Ulu Camii taç kapıları anıtsal, beden

duvarından yüksek, mukarnas kavsaralı düzenlemeye sahip Selçuklu taç kapılarını hatırlatır. Aksaray 1170'te Selçuklu Sultanı II. Kılıç Aslan tarafından kurularak saray, cami, medrese gibi yapılarla imar edilmiştir. Bu durum Karamanoğulları'nın inşaa faaliyetlerinde Selçuklu mimarî ve bezeme anlayışını izlediklerini düşündürür. Bu izi, Aksaray Ulu Cami minber kitabesinden yola çıkılarak daha önce var olduğu düşünülen caminin yerine yaptırılması ve önceki yapıya ait olan minberi kullanmaları açıklar niteliktedir (Konyalı, 1974: 1224, 1249). Karamanoğullarının Selçuklu yapılarına benzer formlar kullanmaları hem onlara duyulan saygı hem de benzerini yapabilecek güçte olduklarını göstermek istemeleriyle açıklanabilir. Zinciriye Medresesi'nin mukarnas kavsara ve bordür bezemeleri geleneğin izlerini taşıırken ana eyvanın köşelikleri kemer yüzeyinin bezenmesinde özgünlüğü taşımaktadır. Selçuklu şehirlerinin cami-medrese ilişkisi de Aksaray'da tekrar kurgulanmıştır. Ulu Cami vakfiyesinin bulunması yine Selçukludan alınan ve uygulanan bir geleneği göstermesi açısından da önemlidir (Figür 11), (Konyalı, 1974: 1249, 1268,).

Figür 11: Aksaray Sultan Han-Aksaray Ulu Cami (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Ermenek Tol (1339), Aksaray Zinciriye (1337-1338), Karaman Hatuniye (1382), Niğde Ak (1409) medreseleri ve Akşehir Alanyurt Köyü Şeyh Hasan (1370), İbrahim Bey (1432), Alaeddin Bey türbeleri (1388 sonrası) mukarnaslı, tonozlu, yarım kubbeli kavsara düzenlemesine sahip taç kapılardır. Erzurum Yakutiye Medresesi (1309-10) ve Sivas İzzeddin Keykavus Darüşşifası (1217- 19) dokuz, Sivas Gök Medrese (1271) on dört sıra mukarnas sırası varken Karaman Hatuniye Medresesi'nin on dört, Niğde Ak Medrese'nin yirmi bir sıra mukarnası (Figür 11-12) Karamanoğlu yapılarında mukarnas sırasının daha fazla olduğunu gösterir (Figür 2-6-10-11) (Ülgen, 1942: 82). Aslında biçim ilk bakışta aynı görünse de boyutların daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Ak Medrese'nin çift katlı cephesinde taç kapı doğal olarak ince ve yüksek bir forma dönüşmüştür.

Figür 12: Erzurum Yakutiye Medrese, Sivas İzzeddin Keykavus Darüşşifası, Sivas Gök Medrese (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Taş kapılarda bordür ve silmeler süsleme alanı olarak kullanılırken, madalyon, rozet ve kabaralarla cephe hareketlendirilmiş, mukarnas içlerine bezeme yapılmıştır. İlhanlı etkisiyle görülmeye başlayan kemer kilit taşlarını vurgulayan bezemeler Karamanoğlu Beyliği yapılarında da kullanılmıştır. Karaman İbrahim Bey İmareti, Hatuniye Medresesi, Hacı Beyler Cami, Araboğlu Cami, Alaaddin Bey Türbesi, Meram Hamamı'nda, Niğde Ak Medrese kilit taşı vurgusunun görüldüğü yapılardır (Figür 13). Taş yüzeyinde yüzeysel veya kabartma olarak yapılan süslemelerde rumi motifleri ile yapılan çeşitli kompozisyonlar görülür.

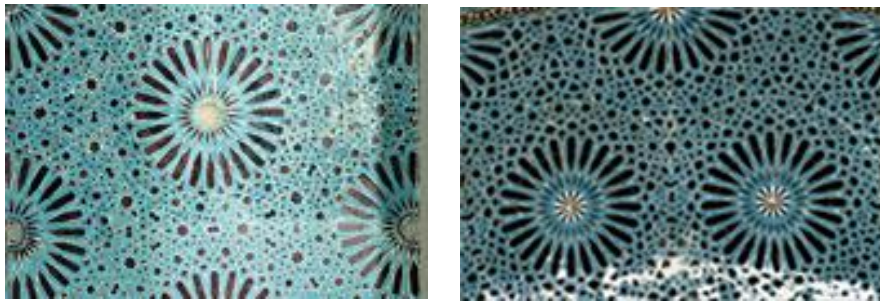
Figür 13: Karaman İbrahim Bey İmareti, Hatuniye Medresesi, Hacı Beyler Cami, Araboğlu Cami, Alaaddin Bey Türbesi, Meram Hamamı'nda, Niğde Ak Medrese (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Sivas Buruciye Medresesi avlu revak kemerleri arasındaki madalyonun, Ermenek Ulu Cami giriş bölümü revakları arasında farklı bir düzenleme ile uygulandığı görülür. Buruciye Medresesi'nde merkezde daire etrafına yazılmış baninin seceresi (Abdullah-el Mufaddal el-Burucerci oğlu el- Muzaffer oğlu Hibetullah oğlu el- Muzaffer) (Bilget, 1991: 37), Ermenek Ulu Camiinde merkezde birleşecek şekilde yeniden tasarlanmış gibidir (Figür 14).

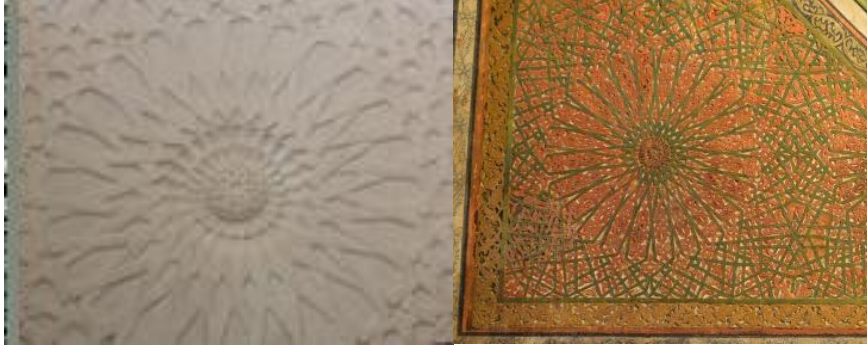

Figür 14: Sivas Buruciye Medresesi, Ermenek Ulu Cami (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Ermenek Ulu Cami (1302-1303) mihrabında görülen çini-alçı birlikteliğinin beyliğin erken tarihli yapısında uygulanmış olması, yeni beyliğin henüz sanatçı ve malzeme için yeterli güce ulaşmış olmadığını düşündürmektedir. Konya Karatay Medresesi (1251) ile Beyşehir Eşrefoğlu Cami (1296-99) (Figür 15) süslemelerinde görülen yirmi dört kollu yıldız kompozisyonu Ermenek Ulu Cami (1302-1303) mihrap nişi içerisine alçı kalıplama tekniğiyle tekrarlanmıştır. Yirmi dört kollu yıldız kompozisyonu bu üç yapıda mihrap nişinde kullanılırken bir diğer kullanımı Edirne Eski Cami (1414) minber aynalığında görülmektedir (Figür 16). Gökmedrese-Hatuniye taç kapı bordür süslemeleri kullanılan malzeme farklı olsa da bazı kalıpların/şablonun tekrar kullanılmış olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Görünen o ki Osmanlı süslemeciliği de bu tekrarın paydaşı olmuştur.

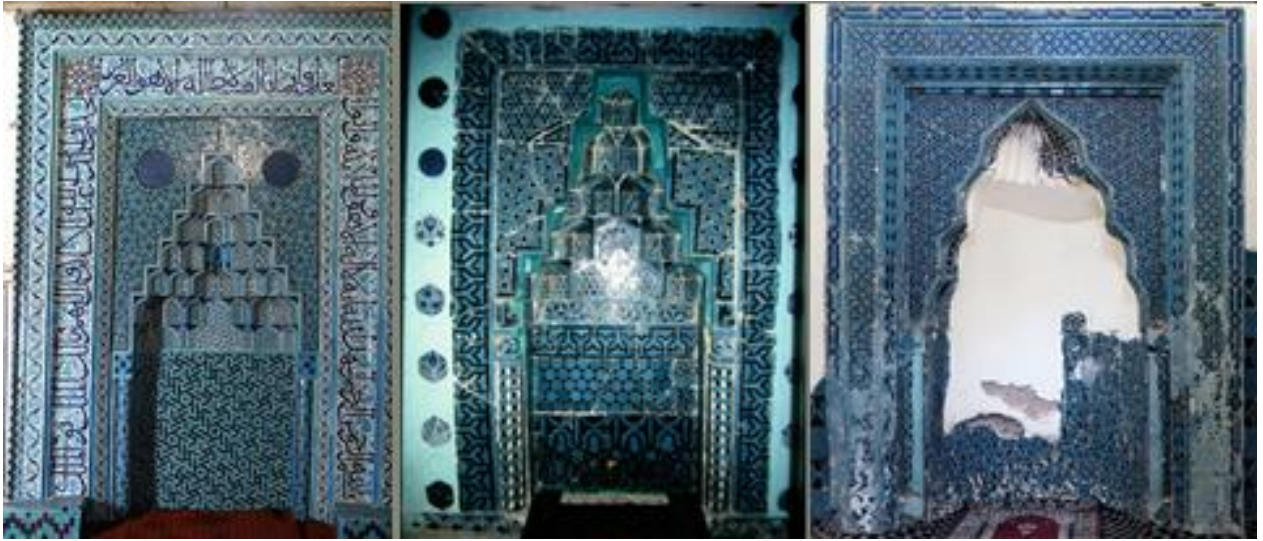

Figür 15: Beyşehir Eşrefoğlu Cami mihrabı, Konya Karatay Medresesi kubbesi (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Figür 16: Ermenek Ulu Cami mihrabı (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)), Edirne Eski Cami Minber Aynalıği (<https://okuryazarim.com/edirne-eski-camii/>)

Kazım Karabekir Ulu Cami (14. yüzyıla), Konya Hasbey Dar'ül-Huffazı (1421) mihrapları, Selçuklu mihraplarının teknik ve bezemeleriyle benzerdir (Figür 16). Özellikle Anadolu Selçuklu döneminde kullanılan çini mozaik tekniği beyliğin mihraplarında da kullanılmaya devam etmiştir. Selçuklu mihraplarında Konya Sırçalı Medrese (1242-1243) mihrabında olduğu gibi bordür yüzeyinde yazı kullanırken Karamanoğulları yazı kullanmamıştır. Benzer ok ucu, geçme, yıldızlar bordürlerin süslemelerinde görülür (Figür 17).

Figür 17: Konya Sırçalı Medrese / Kazım Karabekir Ulu Cami / Konya Hasbey Dar'ül-Huffazı (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Örgülü kufi ile altıgen çiniler Selçuklu Karatay Medresesine olduğu gibi Kazım Karabekir Ulu Cami mihrap nişi içerisinde tekrarlanmıştır. Çiçekli kufi yazıyı hatırlatan düzenleme tepede rumilerle sonlanmıştır (Figür 18), (Erdem, 2017: 163-164).

Figür 18: Konya Karatay Medresesi / Kazım Karabekir Ulu Cami (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Selçuklu yapılarında görülen bezemelerin Karamanoğulları yapılarında farklı malzemeler üzerine uygulandığını görmekteyiz. Konya Sırçalı Medrese giriş eyvanı bordür süslemesinde çini mozaik kobalt ve turkuaz renkli rumi motifleri, Karaman Hatuniye Medresesi'nde mermer malzemeyle rumi motifleri süsleme olarak kullanılmıştır (Figür 19).

Figür 19: Konya Sırçalı Medrese / Karaman Hatuniye Medresesi bordür (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Konya Sahip Ata Türbesi eyvan kemerine çini malzemeyle yapılmış geçmelerle birbirine eklemlenmiş madalyonlar benzer biçimde Aksaray Zinciriye Medresesi ana eyvan köşeliklerinde görülür. Köşelik düzenlemesinde madalyonlarının ortasına her iki örnekte de kabaralar konumlandırılmıştır. Örneklerde farklı tekniklerle yapılmış benzer kompozisyon uygulamaları görülür (Figür 20).

Figür 20: Konya Sahip Ata Türbesi / Aksaray Zinciriye Medresesi (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Karamanoğlu Osmanlı ilişkilerinin süslemeye yansıyan en önemli örneği Karamanoğlu İbrahim Bey İmareti (1432) mihrabı ile Bursa'daki Yeşil Cami (1419) ve Edirne Muradiye Camileri (1425-26) mihrap ve çini pencere alınlıklarındaki benzerliktir. Yeşil Cami çinilerinin Tebrizli Nakkaş Ali bin İlyas tarafından tasarlanmıştır ve sanatçının başka bir yapıda ismi tespit edilememiştir. Bursa Yeşil Cami'nin mihrabında *Tebrizli ustalar yaptı* ibaresi bu yapıda birden çok sanatçının çalıştığını söyler (Gündüz Küskü, 2014: 103). Böylelikle İbrahim Bey İmareti mihrabının aynı sanatçı olmasa da bu sanatçı gurubu tarafından yapılmış olduğunu düşündürür. Bu sanatçılar Bursa'da ortaya koydukları bu yeni üslubu daha sonra Edirne Muradiye Cami mihrabında da kullanmışlardır. Bu ustaların kullandıkları çini teknikleri Karaman İbrahim Bey İmareti mihrabında da tekrarlanmıştır. Teknik, renk ve kompozisyon özellikleri detaylı incelendiğinde bu üç mihrabın benzerliği daha net görülebilecektir (Figür 21).

Figür 21: Karaman İbrahim Bey İmareti mihrabı, Bursa Yeşil Cami Mihrabı, Edirne Muradiye Cami (Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Bu yapılarla banî I. Mehmed'in Fetret Devri sonrası Yeşil Cami ile devleti yeniden ayağa kaldırdığını, bunu yapısının bezemelerinin gösterişiyle halkına anlatmak istemiş olduğu düşünülebilir (Özbek, 2002: 351). II. Murad Edirne'de Muradiye Cami ile kendi prestij yapısını inşa ettirmiştir. Benzer biçimde sürekli mücadele içinde oldukları Karamanoğlu İbrahim Bey'de Anadolu'nun diğer tarafında aynı ustalarla, tam da beyliğin son bulduğu düşünülen süreçte farklı planda, benzer gösterişte yapı inşa ettirebildiğini göstermek istemiş olabilir (Bilget Fataha, 2010: 302). Her üç yapı da devletlerin başkentlerinde inşa edilmiş temsil yapılarıdır. Beylikler Dönemi beyliklerin siyasî, sosyal ve kültürel ilişkileri ile birbirlerini her alanda etkilemelerine neden olur. Sınırların neredeyse her gün değiştiği dönemde mimarî ve mimarî bezeme her beyliğin ekonomik gücünü halkına ve diğer beyliklere gösterdiği bir alan olarak düşünülmelidir.

Bezeme öncelikle usta ve sanatçıların etkisiyle farklılaşmaya, yeniden biçimlenmeye başlamış, yapıların kurgularında görülen değişimden de etkilenmiştir. Mimarîde karşılaştığımız yenilikler farklı bezeme kompozisyonlarının oluşmaya başlamasının sebebi olarak görülmektedir (Grabar, 1992: 41). Bezemenin uygulanacağı alanlar ve bu alanlara uygun bezeme kompozisyonlarının oluşmaya başlaması yeni plan tipleri nedeniyle bir gerekliliğin sonucu olarak düşünülebilir. Bezemelerin uygulandıkları yüzeylerin değişimiyle rumilerle yapılan düzenlemelerde katmerlenmeler yapılmış, bağ motifleri ile kompozisyon daha girift bir hâle kavuşmuş, değişmiştir (Biol ve Derman, 2005: 179-203).

Mukarnaslı, tonozlu, yarım kubbe kavsaralı taç kapılar Karamanoğlu cami ve imaretlerinde yavaş yavaş sade, basık kemerli giriş kapılı, kavsarasız düzenlemeye dönüşmüştür. Bu taç kapılarda bezeme; kemer, konsol, kilit taşı, alınlık, köşelik, silme ve bordürlere yayılır. Revaklı giriş mekânı eklenen ön yüz/cephe bölümü taç kapı kurgusu ve bezeme değişiminin sebebi olabilir. Karaman İbrahim Bey İmareti, Hacı Beyler, Dikbasan, Arapoğlu, Yunus Emre Camileri taç kapı biçimleri Osmanlı beyliğinin İznik ve Bursa'daki yapılarında görülmüştür (Konyalı, 1967: 256). Bu durum beyliklerin birbirleri ile olan sanatsal ilişkiler ve Selçuklu etkisinden ayrılarak kimlik arayışı gibi farklı nedenlerle açıklanabilir. (Figür 22).

Figür 22: Karaman İbrahim Bey İmareti- Hacı Beyler-Dikbasan-Arapoğlu Camileri
(Fotoğraf, E. Bilget Fataha, 2010)

Karamanoğulları Beyliğinin kuruluşundan itibaren görülen mimarî ve mimarî süsleme değişimleri benzer biçimde diğer beyliklerin yapılarında da izlenebilir. Aynı zaman dilimlerinde ortaya çıkan bu benzerlikler Anadolu'nun siyasî değişimleri, beyliklerin birbirleri ile olan ilişkileri nedeniyle açıklanabilir. Anadolu'da bütün beyliklerin benzer süreçleri geçirdiği düşünüldüğünde bu değişimler de normal olmalıdır. Kuruluş, siyasî örgütlenmenin oluşması, sosyal yapılanma ve buna bağlı olarak ekonominin güçlenmesi ile sanatçıların himaye edilerek imar faaliyetlerinin başlaması beyliğin yapılarının plan, boyut, kurgu ve bezemelerinde izlenmektedir (Arık ve Arık, 2007: 91, 97, 109; Gündüz Küskü, 2014:100-101). Beyliğin ilk medreselerinde görülen mukarnaslı kavsaralı taç kapılar, beylikler döneminde yaygınlaşan imaret gibi yapılarda yerini yeni bir kapı düzenlemesine bırakmıştır. Bu değişim bezeme alanlarının da azalmasına sebep olmuş ve beraberinde yeni çözümleri gerektirmiştir. Cephelere hareket getirmek için taç kapıların yanı sıra kullanılacak en güzel bezeme alanı pencereler olmuştur. Taç kapı kemer başlangıçları, kilit taşları, kemer köşelikleri ile pencere alınlığı, alınlık kemerleri ile söve ve lentolar bezemeler için yeni alanlardır (Gündüz Küskü, 2014: 174-179).

Sonuç

Çalışmada dönem kaynakları üzerinden bir tarih okuması yapılmaya çalışılmıştır. Selçukluların yıkılmaya başlamasıyla bağımsızlıklarını ortaya koyan beyliklerin tarih yazımında verilen bilgilerin ne denli doğru olduğu oldukça tartışmalıdır. Her dönem yazarının bulunduğu ve yakın olduğu siyasî kimlik onu o derece etkilemiştir. Siyasî otoritenin tarih yazımına etkisi/tarih yazımındaki rolü, buna bağlı olarak da tarafsız bir tarih yazımının mümkün olmadığı bir kez daha görülmüştür. Şikârî, doğal olarak Karaman beylerini daima üstün ve yenen konumunda göstererek dönem kaynakları ile çelişen anlatısı açısından farklıdır.

Karamanoğullarının Anadolu'da yurt edinme ve yerleşmeleri, Selçuklu ve Osmanlı ilişkileri farklı kaynaklardan okunduğunda eğlenceli bir belgesele dönüşmektedir. Karşılaştırmalar çelişkilerle dolu ve her yazarın öznel bakışının sergilendiği bir anlatıya sahiptir. Bu anlatılarda Karamanoğulları sanatı hakkında hiç bilgi bulunmamaktadır.

Bu çalışmada dönem kaynaklarından okuduğumuz siyasî ilişkiler Karamanoğulları yapıları ile çağdaşı Selçuklu ve Osmanlı yapıları üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Böylelikle dönemin hareketli ve karmaşık yapısına mimarî üzerinden bakılmak istenmiştir. Yapıların mimarî ve süslemelerinin sadece teknik ve estetik bir üretim değil, aynı zamanda dönemin siyasî söylemlerini somutlaştıran bir anlatı aracı olarak kullanıldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Ermenek Tol Medrese beyliğın yerleşik hayata geçişinin ve başkentın somut delili olarak kabul edilebilir. Beyliğin kuruluşu ve varlığı bu büyük boyutlu bir yapı ile görünür kılınır. Benzer şekilde Zinciriye Medresesi, bilimsel faaliyetlerin yürütüldüğü bir mekân olmanın ötesinde, vakfiye sistemiyle siyasal egemenliğin sürekliliğini göstermeyi amaçlar. İbrahim Bey İmaretinin taç kapısı üzerindeki süslemeler, yapının merkezî konumu ve plan kurgusu, egemenlik vurgusunun mekânsal ifadesidir. Malzeme ve teknik özellikleri ile de beyliğin bir güç sergileme alanı olarak kabul edilebilir. Özellikle yapılara ait vakfiyelerin oluşturulmaya başlanması Selçuklu-Karamanoğlu gelenek tartışmasında bir devamlılık olarak düşünülebilir (Bilget Fataha, 2020. 318).

Yapılan değerlendirmeler göstermektedir ki, Karamanoğulları'nın mimarî eserleri dönemin yazılı kaynaklarında belirtilmemiş olsalar da bu eserler, kitabeler ve plan kurguları aracılığıyla alternatif bir tarihsel söylem oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu durum eserlerin yalnızca mimarî ve estetik olarak değerlendirilmemesi, onların tarihsel bağlamlarının ve temsil pratiklerinin de dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Karamanoğulları'nın siyasî meşruiyet arayışı da İlhanlıların zayıflaması ve bağımsız beyler tarafından Anadolu'da kurulmaya başlayan beyliklerle aslında vurgulanan Moğol istilasından sonrasi Anadolu'da kimlik inşası sürecinin parçasıdır (Blessing, 2020: 212-213).

Karamanoğulları Beyliği'ne ait mimarî üretim, yalnızca bölgesel bir sanat faaliyeti değil, aynı zamanda tarih yazımı ve kimlik inşası açısından önemli bir araçtır. Beyliğin erken yapıları kuruluş sürecinin ve yerleşim alanı ile Selçuklu ile olan bağına gözler önüne serer. Erken dönem üslubu diyebileceğimiz ilk dönem Selçuklu etkileri ile biçimlenmiştir. Bu dönem Ermenek Tol Medrese ile başlayan ve küçük ölçekli cami ve mescitlerin inşa edildiği dönemdir. Devamında taç kapı kurguları ve boyutlar Selçuklu izlerini taşımaya devam eder. 15. yüzyılın ortaları, Osmanlı beyliğinin Anadolu'da bir güç olarak hissedilmeye başlandığı bir dönemdir. Karamanoğlu-Osmanlı siyasî ilişkileri evlilik yoluyla akrabalık ilişkisine de evrilir. Bu durum iki beylik arasındaki mücadeleyi daha görünür kılarak Hatuniye Medresesinde kitabe, Ak Medrese ile cephe düzenine, İbrahim Bey İmareti ile de süslemelere yansır. Bu

yapılar yalnız birer mimarî değil, iki beylik arasındaki mücadelenin sanata yansıması olarak da okunabilir. Evlilikle başlayan ilişki kitabede yazılmış ve aidiyet söylemi olmuştur. Alâeddin Ali Bey'in Karamanoğlu kimliğini gösterdiği yapı Ak Medrese olmuştur. Bu yapı boyut ve cephe düzeni ile de Osmanlı'nın mimarî ve sanatçı gücüyle yarışabildiğini gösterir. İbrahim Bey dönemi beyliğin kurumsallaşma sürecini oluşturduğu en güçlü dönem olarak kabul edilebilir. Kendi adına inşa ettirdiği yapının plan ve farklı malzemelerle yapılmış olan süslemeleri de güç gösterisinin bir sonucudur.

Sonuç olarak, Karamanoğulları Beyliği örneğinde görüldüğü üzere, mimari eserler yalnızca ihtiyaca yönelik yapılar değil, geçmişin hafızasını barındıran tarihsel birer belge olarak da değerlendirilmelidirler.

Kaynakça

- Arık, R. & Arık, O. (2007). *Anadolu Toprağının Hazinesi ÇİNİ Selçuklu ve Beylikler Çağı*. İstanbul, Kale Grubu Kültür Yayınları.
- Aşıkpaşazade. (2003). *Tevârih-i Âl-i Osman*. (K. Yavuz - M. A. Y. Saraç, Çev.), İstanbul, K Kitaplığı.
- Bilget Fataha, E. (2010). *Karamanoğulları Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilget Fataha, E. (2020). Karamanoğlu Beyliği: Baniler ve Ünvanlar, *Near East Historical Review*, S. 2020-10/3, 311-326.
- Bilget, N. B. (1991). *Sivas'ta Buruciye Medresesi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Biröl, İ.A. & Derman, Ç. (2005). *Türk Tezyini San'atlarında Motifler*, İstanbul, Kubbealtı Neşriyatı.
- Blessing, P. (2020). *Moğol Fethinden Sonra Anadolu'nu Yeniden İnşası, Rum Diyarında İslami Mimari.1240-1330*. (M. Özkılıç, Çev.). İstanbul, KÜY.
- Erdem, M. (2017). Architectural Tiles Of The Karamanids Decorated With Animal Figures. *Art-Sanat*, 7, 161-170. <https://izlik.org/JA64DJ82RJ>
- Grabar, O. (1992). *The Mediation of Ornament*. In The United Kingdom, Oxford, Princeton University Press.
- Gündüz Küskü, S. (2014). *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İbn-i Bibi. (1996). *El-Evâmirü'l-Alâ'iyeye Fi'l- Umuri'l- Ala'iyeye (Selçuk Name)*. (M. Öztürk, Haz.). Ankara, Kültür Bakanlığı.
- Kafadar, C. (1999). Ortaçağ Anadolu'su ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine. *Cogito. Osmanlılar Özel Sayısı*, 19, 62- 75.
- Konyalı, İ. H. (1967). *Abideleri ve Kitabeleri ile Karaman Tarihi, Ermenek ve Mut Abideleri*. İstanbul, Baha Matbaası.
- Konyalı, İ. H. (1974). *Abideleri ve Kitabeleri ile Niğde Aksaray Tarihi*. İstanbul, Fatih Yayınevi Matbaası.

- Kuran, A. (1969). Karamanlı Medreseleri. *Vakıflar Dergisi*, 8, 209- 223.
- Mayer, L. A. (1958). *Islamic Woodcarvers And Their Works*. Geneve, Albert Kundig.
- Mülayim, S. (1991). Anadolu Türk Sanatında XIV. Yüzyıl. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 10, 2-14.
- Ögel, S. (1957). Bir Selçuklu Portalleri Grubu ve Karaman'daki Hatuniye Medresesi Portalı. *Yıllık Araştırmaları Dergisi*, 2, 115-119.
- Ögel, S. (1986). *Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler*, İstanbul, Matbaa Teknisyenleri Basımevi.
- Öney, G. (1989). *Beylikler Devri Sanatı XIV.-XV. Yüzyıl (1300- 1450)*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özbek, Y. (2002). *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme 1300-1453*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi. (1989). *Solakzâde Tarihi* (V. Çabuk, Haz.). C. 1, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sönmez, Z. (2000). *Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şaman Doğan, N. & Bilget Fataha, E. (2011). Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 14, 95 – 118.
- Şaman Doğan, N. & Yazar, T. (2013). Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimari Süslemesinde Küre, Küre ve Koni Kesiti/Kabara, Rozet, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 19, 221-244
- Şikârî (2005). *Karamannâme*. (Zamanın Kahramanı Karamanîler'in Tarihi). (M. Sözen & N. Sakaoğlu Haz.). İstanbul, Karaman Valiliği, Karaman Belediyesi Yayını.
- Şikârî. (1946). *Karamanoğulları Tarihi*. Konya, Yeni Kitap Basımevi.
- Taşkıran, H. (2022). Osmanlı Tarih Yazıcılığına Bir Tepki Olarak Karamanlı Tarih Yazıcılığı: Şikârî ve Karamannâme'si, *Uluslararası Prof. Dr. Halil İnalcık Tarih ve Tarihçilik Sempozyumu Bildiriler II*. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları. <https://doi.org/10.37879/9789751749994.2022.36>
- Tekindağ, M. Ş. (1955). Karamanlılar. *İslam Ansiklopedisi* VI, 316-330.
- Tuncer, O. C. (1986). *Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar*, Ankara.
- Uzunçarşılı İ. H. (1988). *Anadolu Beylikleri*. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1942). Niğde'de Karamanoğlu Ali Bey Vakfiyesi, *Vakıflar Dergisi*, 2, 45-80.
- Ülgen, A. S. (1942). Niğde'de Ak Medrese. *Vakıflar Dergisi*, 2, 81-82

Resim İnternet Kaynakları

- Bursa Yeşil Cami Mihrabı (Mkadioglu,2020, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=93230274>)
- Edirne Eski Cami Minberi (<https://okuryazarim.com/edirne-eski-camii/>)
- Edirne Muradiye Cami Mihrabı ([Muradiye Camii, Edirne • Konumu, Fotoğrafları ve Hakkındaki Bilgiler • Kültür Envanteri](#))